

Wij die de toekomst openen,

campaigners, voorvechters en voorlopers voor agro-ecologie, landrechten, zadenautonomie, voedselbossen, goed eten, biodiversiteit, vrouwenrechten, korte keten,

CSA'ers, jonge boerinnen en boeren, onderzoekers, studenten, beleidsmakers.

Van consument naar co-producent: de touwtjes van de toekomst hebben we in eigen handen, wij de activisten voor een betere wereld, let us celebrate.

Laat ons vooral naar huis gaan met dit gevoel van één beweging, een beweging van mensen die de juiste vragen stelt, die beseft wie en wat verandering tegen houdt(denk aan de argumenten tegen de afschaffing van slavernij)

Pablo Tittone was overtuigend duidelijk: het is tijd voor een landbouw die de natuur als leerschool ziet en gebruik maakt van de aanwezige biodiversiteit en de lokale kennis, voedsel produceren daar waar het nodig is. Onderzoek vanuit een agro-ecologische visie die de lokale systemen optimaliseert: onthoud het beeld van de savanne waar 10 à 20 ton vegetatie op een ha groeit tegenover 1 à 2 van Afrikaanse landbouwsystemen?

Biodiversiteit brengt steeds meer diversiteit.

De kloof dichten tussen onderzoeksgeld gangbaar/bio. 4 miljoen€ van Nederlandse overheid tav de 980 miljoen € van Monsanto.

Boerinnen en boeren in het middelpunt, wereldwijd. Empowerment women, empowerment locals. Wie daar nog aan twijfelt heeft Hanny Van Geel van Via Campesina niet goed beluisterd. Zo mooi hoe ze verandering van onderuit als de boerenmanier omschrijft, weg van de productivistische agro-industriële landbouw, hoe ze getuigt vanuit haar persoonlijk verhaal. Hoe ze vandaag nog steeds de Nederlandse kolonisten ontwaart, gedreven vanuit hun handelspositie. Ook hier weer de juiste vragen.

70% van de boeren gebruiken slechts 30% van de natuurlijke hulpbronnen terwijl 30% agro industriële boeren 70% gebruikt.

Op nog geen 10 jaar tijd verdween 25% van de boeren in de EU. "Als je geen koe meer hebt, koop dan melk."

Het fameuze **TTIP** doet je koude rillingen krijgen. Heb je die workshop gemist weten we nu dankzij tussenkomst van Sieta zonet allemaal dat je die letters in je hoofd moet prenten en in je agenda want actie zal nodig zijn om dit vrijhandelsverdrag nog te kunnen counteren. Afspraak in Brussel. Guus van XminusY getuigde: ik werk al 12 jaar voor een meer duurzame eerlijke wereldhandel en heb al elke veldslag, elke battle verloren. Deze niet! Dat dit gebeurt onder het mom van harmonisatie tussen de EU en de VS is een schande want het is een pure de-regularisatie-agenda. Het is de wereld op z'n kop: de multinationals die staten ter verantwoording roepen. ISDS= no pasaran. De democratie wordt zo uitverkocht door commissaris De Gucht.

Toegang tot grond

In Vlaanderen wordt nu 10 à 15% van de landbouwgrond gebruikt door paarden-hobbyisten. Grond wordt "verpaard". Maar er waait een nieuwe wind, jonge (nieuwe) boeren die een echte agro-ecologische landbouw willen en ervoor gaan. Ook hier willen en kunnen we weer de verantwoordelijkheid bij de burger leggen. Grond moet vrij zijn, zoals voedsel een mensenrecht is zo vormen land, water en zaden de commons.

The farmer as a doctor!

Nog zo'n schitterende uitspraak. Voor 800 mensen en bord vol kleur en heerlijk eten neerzetten, il faut le faire, dank aan Rampenplan!

Connect and sharing: de aanbevelingen uit alle workshops zijn hierbvoor zeer uitnodigend.

Vandana Shiva kruist al 30 jaar mijn pad. Hoe doet ze het toch zo'n blijvend engagement vroeg een jonge vrouw in de zaal. Zoals de natuur, multifunctioneel en vooral "with love"! Gebruik de energie van jonge mensen want life is created by live. Ze schuwde geen sterk woordgebruik. Hoe Monsanto onderzoeker Serralini counterde noemde ze knowledge genocide. Vergeet niet hoe 75% van de biodiversiteit verloren gaat. **De strijd om zaden moeten we blijven voeren**, strijd tegen de big 5. Niet de big 5 van de safari's in Afrika maar de big 5 companies die ons voedsel wereldwijd controleren.

De gmo-keizer is immers de keizer zonder kleren.

Ook hier kregen we weer een overvloed aan juiste vragen. Ipv 10% moet 50% van de voedsel naar de boer, een faire prijs. Dan zal de landbouwgrond ook in boerenhanden kunnen blijven. Laat ons alleen zaden van liefde planten! Knowledge of collectivity: oproep om een wereldwijd netwerk van klein groepen uit te bouwen zal na vandaag zeker verder beantwoord

worden. Een netwerk zoals de bijen bestuiven en zoals micro-organismen zorgen voor een levende bodem.

Verlies je tijd niet aan discussies over ego's, zet je eigen persoon in het centrum. Selfgovernance zoals de natuur ons toont. Zo mooi hoe ze afsloot met te zeggen : I avoid to give advice....

Francesco, bioloog en storyteller opende zaterdag met een bekentenis: ik heb 10 jaar van mijn leven verloren door Vandana niet te kennen. "Vandana was overwelming." Hoe ze de sense of urgency met de glimlach brengt. "We can no longer afford us blindness to the gift of abundance that nature give us"! Je kan nooit meer zeggen dat je het niet wist....

Je proefde het haast hoe hij zoals alleen Italianen dat kunnen: the celebration of the taste, de viering van de smaak. Hoe hij ons wees op het belang van de eetcultuur hoe die ons krachtige energie kan geven. Als expert in het calimero-gevoel gaf hij ons de gouden raad "leer steeds aan de volgende stap te denken" en vooral "let's make the mountain " flat zal me bijblijven.

Vertel over het leven dat je leidt. Dat kwam bij me op na de inleiding van **Jan Douwe van der Ploeg rond Farming Peasantary**, Boerenlandbouw want boer zijn is a way of life. De boer van de toekomst is een multifunctionele boer die voltijds werkt aan biodiversiteit en zorg, de kringloop wil herstellen door sterk in te zetten op het onzichtbare net van de biodiversiteit in de bodem.

Agro-ecologie in de praktijk, gebaseerd op het ecologisch kapitaal en niet op het financieel kapitaal en boeren met veerkracht. Veerkracht vind ik mooi omschreven als mee bewegen met het gevaar ipv er tegen te vechten. Ze ontstaat uit diversiteit, dat leren ons de ecosystemen. Veerkracht is de sleutel tot aanpassing aan verandering! De getuigenis van Piet van Yzendoorn sloot er naaldloos bij aan. Als jonge boer zat hij in de agro-industrie uren op de tractor,... Hij voelde dat het anders moest en ging ecologie studeren en kwam zo tot de conclusie dat het geen technisch probleem was in de landbouw maar veeleer een socio-ecologisch probleem. Hij startte een biodynamisch bedrijf op Flevoland. Hij dacht verder en wilde de verbinding van de mensen met hun voedsel herstellen en startte een bakkerij waar brood nog gebakken wordt met meel, water, gist en zout. In een "gewoon" brood zitten tegenwoordig wel 20 inputs!

Later breidde hij zijn boerderij uit tot een zorgboerderij, nu ook met bejaarden en zo groeide zijn zorg voor het hele systeem en bouwde hij een

community farm uit. Hij werkt nu aan de oprichting van een coöperatie, een CSA bedrijf waar de mensen de boer betalen om goed voor de grond te zorgen. Bij zelfpluk ontstaat iets dat groenten te boven gaat zei hij nog.

Piet stelde de juiste vraag met te wijzen op de excessen van de geldeconomie. Burgers en boeren, ga voor een andere economie, neem je verantwoordelijkheid.

Corneel werkt als parttime farmer 50u/week en hij hoopt als 6e generatie boer zijn droom te kunnen waarmaken, een boerderij-supermarkt. Hij benadrukte dat boeren voor hem écht een vrije keuze is.

Marjolijn Visser wees ons als onderzoeker op de derde weg, de verbinding tussen onderzoeker en boer herstellen. Onderzoekers zitten dikwijls vast in een lock-in getuigde ze en illustreerde het met schitterende cartoon's. Ze is mede-initiatiefnemer van GIRAF, niet de wijze giraf die je op safari's tegenkomt maar een groep gedreven onderzoekers agro-ecologie die onder die naam een actief interdisciplinair en groeiend netwerk vormen. Ze creëerden hoop rond de toekomst van de landbouw maar creëerden ook conflict met de tempel van Gembloux, het Belgische broertje van Wageningen, omdat er ook niet-agronomen zoals sociologen, antropologen en psychologen deel uitmaken van dit onderzoeksnetwerk landbouw. Zij benadrukte nogmaals het belang van menselijk kapitaal en hoe we agro-ecologische systemen moeten herontwerpen (redesign) vertrekkende van een veel complexere benadering vanuit de verschillende vormen van energiebronnen. Ze wees ook op het grote belang van diversiteit in de kennis. Dit deed me denken aan wat Isabelle Stengers als wetenschapsfilosofe ooit schreef "Wetenschap is geen monocultuur maar de praktijk van controverses". Marjolijn riep op voor de instelling van een nieuw beroep "knowledge brokers" die onderzoekers en mensen on the field verbinden.

Pablo Tiltonel sloot daar mooi bij aan en benadrukte dat er co-evolutie nodig is van sociale bewegingen en territoriale ontwikkeling om te komen tot agro-ecologische landschappen en voedselsystemen. Er is nood aan systeemonderzoek, veel systeemonderzoek, absolute innovatie.

Enkele aanbevelingen die ik van de inspiratiemuur plukte:

Bodem, bodem en nog eens bodem en vergeet ook de aaibaarheid daar niet van!

Voedselstrategieën als bindend element.

Mooie voorbeelden van elders zoals de **SRI**, System of Rice Intensification benaderd vanuit agro ecologie, wordt nu al in 50 landen toegepast. Ze gaan door en door en worden tezelfdertijd met argusogen bekeken door het klassieke internationaal rijstinstituut IRRI.

Gardens of Hope: van consument naar co-producent.

Olivier de Schutter schetste als speciale VN-rapporteur voor het recht op Voedsel het niet-duurzaam zijn van ons systeem. Honger op zich is niet het belangrijkste probleem meer hoewel helemaal niet opgelost, maar het tekort aan micronutriënten tekort vandaag is een tweede falen van ons landbouwsysteem. Het is één en hetzelfde voedselsysteem dat in het Noorden leidde tot obesitas, een aanslag op onze gezondheid, een daling van de biodiversiteit, ontbossing, met een energiegebruik van dit landbouwsysteem dat zorgt voor 35% van de broeikasuitstoot.

Vleesverbruik in EU bezet 20 miljoen ha (virtueel) maar dit is nog te weinig geweten.

Hier bovenop komt de totale ontregeling van de lokale voedselmarkten die de armste landen in een vicieuze cirkel brengt. Dit is de sleutel om het probleem van honger te begrijpen. Dit startte al in de jaren 50,60 van vorige eeuw. DRINGEND om een andere richting in te slaan en zo de **noodzakelijke transitie** te maken, niet het minst op/in de internationale agenda. Een agro ecologisch systeem dat kennis en ecologisch intensief is, los , weg, van het gebruik van fossiele brandstoffen.

Het is van onschatbare waarde voor onze beweging dat Olivier vanuit zijn gerespecteerd internationaal mandaat agro-ecologie voorop stelt waarin de bodemgezondheid voorop stelt, een lagekost-systeem, weg van de dubbele afhankelijkheid van inputs en outputs, naar een echte kringlooplandbouw. We hebben geen keuze: deze shift moeten we maken. Het is de veerkracht van ons voedselsysteem. Ook Olivier De schutter wijst op lock-ins:

- sociaal-technische investeringen,
- sociaal-economische afhankelijkheid,
- sociaal-culturele : daar moeten we weg van de goedkope consumptie
- sociaal-politieke

Olivier benadrukt zoals vele andere sprekers het absolute belang van voedseldemocratie bottom up, start op het lokale niveau. Hiervoor wees ik al op het belang van voedselstrategieën. We hebben nood aan foodpolicies als een democratisch opgebouwd landbouwbeleid. Internationaal is het

beleid te gefragmenteerd. Het CFS(Committee of Food Security) is positief maar wordt onvoldoende geïmplementeerd.

Sieta van Keimpema, vice-voorzitter de Europese milkboard drukte ons met de neus op het naakte feit dat het inkomen van de boeren in Europa de helft is van het gemiddelde inkomen. In Nederland behoort de grootste groep boeren tot de 80-plussers. Bovendien is hun land in handen van de banken. Dit zal moeten veranderen!

Gert Engelen schetste aan de hand van concrete voorbeelden hoe de weg naar agro-ecologie ook in België in Vlaanderen groeiende is. Recent werd een breed gedragen leerplatform agro-ecologie opgericht. En is de coöperatieve biogrondfonds "De Landwaard" in oprichting.

Tenslotte

Een plant groeit niet door er aan te trekken maar geef hem goeie grond, water en licht en hij bloeit vanzelf. Bij ons is de plant niet overgeleverd aan de mensen, wij werken samen met de plant. Na deze twee inspirerende dagen deel ik met jullie: hoop, passie, liefde, veerkracht en laten we mekaar niet loslaten na vandaag. Laten we de agro-ecologie-klok blijven luiden, zeker in de landbouwkathedralen zoals die van Wagenigen hier.